

2 Avqust Azərbaycan Kinosu Günüdür

Tariximizin ekran təcəssümü

Milli-mənəvi dəyərlərimizdən, tariximizdən, xalqımızın şöhrətinə şöhrət qatan böyük şəxsiyyətlərimizdən bəhs edən filmlərin çəkilməsinin böyük əhəmiyyəti var. Həmin ekran əsərləri həm də keçmişimizə, bu günümüzdə və gələcəyimizə ehtiramımızın ifadəsidir.

1973-cü ildə lentə alınan "Nəsimi" belə filmlərdən biridir. Ekran əsəri Azərbaycan xalqının böyük mütəfəkkir şairi, filosofu, hürufləri təriqətinin nümayəndəsi İmadəddin Nəsimiyə (1369-1417) həsr olunub. Bu tarixi-bioqrafik film İmadəddin Nəsiminin 600 illik yubileyi münasibətilə çəkilib. Azərbaycan xalqının mədəni həyatında böyük hadisə olan bu yubileyə "Nəsimi" bədii filminin çəkilməsi kinematoqrafçılarımızın dəyərli töhfəsi idi.

Filmin çəkilişindən iki il əvvəl UNESCO-nun qərarı ilə İmadəddin Nəsiminin anadan olmasının 600 illiyi dünya miqyasında geniş qeyd edilmişdi.

"Nəsimi" filminin ekranlaşdırıldığı illər də kino sənətimizin maraqlı dövrünə təsadüf edir. Araşdırıcılar 1960-1970-ci illəri Azərbaycan kinosunun sürətli yüksəliş vaxtları hesab edirlər. Bu dövrdə yalnız kino sənətində deyil, ədəbiyyatda, incəsənətin digər sahələrində də canlanma var idi.

"Nəsimi" filminin çəkildiyi 1970-ci illərdə kinoda tarixi mövzulara diqqət artdı. Həmin illərdə Cəfər Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında istehsal olunan "Yeddi oğul istərəm", "Ulduzlar sönmür", "Axırıncı aşırım", "Nəsimi", "Qatır Məmməd", "Dədə Qorqud", "Babək" filmləri Azərbaycanda müxtəlif dövrlərdə baş vermiş əhəmiyyətli hadisələri və ayrı-ayrı tarixi şəxsiyyətlərimizin həyatını, fəaliyyətini dolğun şəkildə əks etdirirdi.

Haqqında geniş söz açdığımız "Nəsimi" filminin titrində yazılıb: "Bu film orta əsrlərin zülməti içərisində günəş kimi parlayan böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri İmadəddin Nəsiminin mürəkkəb və faciəli taleyindən bəhs edir. XIV əsrin axırı XV əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqı bir tərəfdən yadelli işğalçıların, digər tərəfdən bir-birilə aramsız müharibələr aparan

yerli feodallarla irticaçı ruhənilərin zülm və talanlarına məruz qalmışdı. Nəsimi yalnız dövrünün ictimai haqsızlıqlarına qarşı çıxan şair və insan ləyaqətini müdafiə edən humanist filosof olaraq qalmamışdı, onun yaradıcılığında islam qaragüruhu ilə mübarizə aparıb öz dövründə mütərəqqi rol oyanayan, eyni zamanda əsrin məhdud, idealist dünyagörüşü təsirindən tamamilə azad olmayan hüruflilik hərəkatının bir çox ideyaları da öz əksini tapmışdı. Film Nəsimi irsinin bizim üçün daha qiymətli ideyaları, zülmə və istibdad qarşı üsyan motivləri əsasında yaradılmışdır".

Tarixi mövzuda əsər yaratmaq böyük zəhmət və məsuliyyət tələb edir. Bəhs olunan dövrü, şəxsiyyəti, eyni zamanda onun müasirlərini, mühitini dərinləndirən öyrənmək əsas şərtlərdən biridir. Diqqətə çatdırmaq ki, "Nəsimi" filminin ssenari müəllifi Xalq yazıçısı İsa Hüseynovdur. Film yazıçısının "Məhşər" romanı əsasında çəkilib. Quruluşçu rejissoru Həsən Seyidbəylidir. İstedadlı olduqları qədər də öz işinin peşəkari olan sənətkarlar - ssenari müəllifi və quruluşçu rejissoru "Nəsimi" filminin uğurlu alınması üçün bütün məsələləri, şərtləri nəzərə alıblar. İlk növbədə filmin müəllifləri elmi, tarixi və etnoqrafik cəhətdən dəqiqliyi saxlamağa səy göstəriblər. Bunun üçün görkəmli nəsimişünaslarla, tarixçilərlə, filoloqlarla, filosoflarla, sənətsünaslarla məsləhətləşiblər ki, tarixi hadisələr, şair İmadəddin Nəsiminin dövrü, onun dili, eləcə də hüruflilik baxımından yanlışlıqlara

Yol verilməsin. M.Quluzadə (Nəsiminin yaradıcılığı üzrə), Z.Quluzadə (fəlsəfə üzrə), T.Musəvi (tarix üzrə), R.Əfəndiyev (etnoqrafiya üzrə), Əli Fəhmi (leksika üzrə) məsləhətçi seçilib. Onlar filmin çəkilişləri boyu da öz məsləhətlərini veriblər.

Ekran əsərinin quruluşçu operatoru Rasim İsmayılov, quruluşçu rəssamları Məmməd Hüseynov və Mais Ağabəyov, bəstəkarı Tofiq Quliyev idi. Geyimləri rəssam Elçin Aslanov hazırlayıb.

Filmə iştirak edən bütün aktyorlar - istər əsas, istərsə də epizodik rolların ifaçıları üzərlərinə düşən işin öhdəsindən layiqincə gəldilər. Bunun ən böyük səbəbi, şübhəsiz ki, düzgün aktyor seçimi ilə bağlıdır. Rejissor Həsən Seyidbəyli "Nəsimi" kimi bir filmin baş qəhrəmanını oynamaq üçün hələ çoxlarının tanımadığı bir gənc aktyoru seçdi. 1948-ci il avqustun 8-də Ağsu rayonunda dünyaya gələn, 1965-ci ildə Ağsuda orta məktəbi, 1969-cu ildə isə Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirən Rasim Balayev o vaxta qədər "Ulduzlar sönmür" filmində kiçik bir rolda çəkilməmişdi. "Nəsimi" filmi barədə sözsöhbət getdiyi, ilk hazırlıq işləri görüldüyü vaxtlarda gənc aktyor bədbinliyə qapılmışdı. Sonralar Rasim Balayev danışdı: "Təxminən 1972-ci il idi. Xəstəxanada yatırdım. Stress, əsəb məni öldürmüşdü, depressiyada idim. Özümü çox pis hiss edirdim. İkinci rejissor xəstəxanaya gəldi. Oxumaq üçün ssenarini mənə verdi, "oxu" dedi və getdi. Mən heç oxumadım, çünki inanmırdım ki,

doğrudan da, filmə çəkmək istəyirlər. Həm də xəstəliyimdən dolayı inanmırdım ki, yenidən düzələm... Növbəti dəfə gələndə oxumasam da yalandan dedim oxudum. Çox gəldilər-getdilər, əl çəkmədilər. Nəhayət, xəstəxanadan çıxdım, məni məşqə dəvət etdilər. İki ay məşqdən sonra kinoya çəkilmək üçün təsdiq olundum. Sonradan rəhmətlik Həsən Seyidbəyli dedi ki, məni televiziya da seir deyəndə görüb, İsa Hüseynovla birlikdə bəyəniblər. Üz cizgilərim onların çox xoşuna gəlsə də, bir aktyor kimi nəyə qadir olduğumu bilməyiblər. İki aylıq məşq də bundan ötrü idi ki, tam qərara gəlsinlər".

Beləliklə, filmin baş qəhrəmanını - Nəsimisini canlandırmaq gənc aktyor Rasim Balayevə həvalə olundu. "Nəsimi" Rasim Balayevin kino sahəsində ilk böyük işi oldu. Bundan sonra o, "Babək" filmində Babək, "Dədə Qorqud"da Beyrək və daha neçə-neçə uğurlu rolları ilə Azərbaycan kino sənətimizi zənginləşdirdi.

Filmin Fatiməsini isə aktrisa Xalidə Quliyeva (Xalidə Qasımova kimi) canlandırdı. O, bu filmə çəkiləndə hələ tələbə idi. Həsən Seyidbəyli Xalidə Quliyevanı Tofiq Tağızadənin "Qızıl qaz" filmindən bəyənmişdi.

"Nəsimi" filminə çəkilən digər aktyorlar - Yusif Vəliyev Əmir Teymur, İsmayıl Osmanlı Fəzlullah Nəimini, Məmmədza Şeyxzamanov Şeyx Əzəmi, Səməndər Rzaev Şirvanşah I İbrahimi, Kamal Xudaverdiyev Yusifi, Almaz Əsgərova Şəmsi, Tofiq Mirzəyev Dövlət bəyi, Mux-

tar Maniyev Miranşahı, Əbdül Mahmudov dərvişi ilə ekran əsərini mükəmməlləşdirdilər.

"Kodak" kinolentinə çəkilən ilk Azərbaycan filmi - "Nəsimi" əsasən Qobustanda, Naxçıvanda - Əlincə qalasında, Suraxanıdakı Atəşgah kompleksində, İraqda - Hələb şəhərində (dəyirmanın fırlanması kadri), Ramana qalasında, Özbəkistanın Urgenç vilayətinin Xivə şəhərində ekranlaşdırıldı. Rasim Balayev deyib: "Nəsimi" yeganə tarixi filmidir ki, orada heç bir dekorasiyadan istifadə edilməyib. Çəkiliş aparılan bütün məkanlar tam təbii".

1974-cü ildə "Nəsimi" filmi Bakıda keçirilən VII Ümumittifaq kinofestivalında tarixi mövzuda ən yaxşı filmə görə mükafat aldı. Ən yaxşı kişi rolunun ifasına görə aktyor Rasim Balayevə II mükafat verildi.

"Nəsimi" filminin yaradıcı heyəti əlli bir il bundan qabaq əsrləri adlayıb Azərbaycan xalqının istedadlı, yenilməz övladlarından olan İmadəddin Nəsimini sənətin qüdrəti ilə bu günümüzdə gətirdilər.

Azərbaycan xalqı hər dövrdə istedadlı və qəhrəman övladları yetişir. XXI əsrin ikinci onilliyində baş verən hadisələr - 2016-cı ilin Aprel döyüşləri, 2020-ci ilin Vətən müharibəsi, 2023-cü ilin lokal xarakterli antiterror əməliyyatları bunu bir daha təsdiq etdi. Azərbaycanın tarixinə cəsur, şücaətli övladlarının yazdıqları yeni salnamələrin filmlərimizdə təcəssümünü tapacağına inanırıq.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"